

Doktorandid hädas rahasta- misega

End teadmispõhise majandusega reklaamiv riik tahab noortel teadlastel töötegemise keelata, imestab **Karin Paulus**.

Doktorandid on mures oma õpingute finantseerimise pärast. Nimelt on Haridus- ja Teadusministeeriumis (HTMi) valminud eelnõu, mis muudab doktoriõppe rahastamise korda. Kava ise jõudis 8. detsembril ka Riigikogu ette. Esmapilgul on plaan imetore: riik tahab juba 1. jaanuarist hakata maksma senise 3000kroonise õppetoetuse asemel 6000 krooni. HTMi teadustalituse juhataja **Indrek Reimand** ütleb: “Seaduse mõte on võimaldada doktorantidel pühenduda õppetööle, nii et nad ei oleks sunnitud elatise teenimise vajaduse tõttu töötama õpingute kõrvalt. Sellel eesmärgil eraldatakse riigieelarvest doktorantide toetuseks palju rohkem raha kui varasematel aastatel.”

Üks suuremaid agasid on suurenenud toetusega kaasnev tööaja piiramine. Ka praegu saab doktoritoetust hariduse omandamisega seotud kulutuste katmiseks ning eeldatakse, et samal ajal ei tööta tudeng mujal kui ainult õppe- või teadustööl. Uue seaduse järgi aga töötamise võimalust poleks.

“Ministeerium on valmis lubama doktorantidel töötamist piiratud mahuks doktoritööga seotud õppe- või teadustööl ja kultuurikomisjonis lepiti kokku, et vastav eelnõu muudatus esitatakse ametlikult pärast seaduse esimest lugemist Riigikogus. Sellega tuleb HTM vastu seni ajakirjanduses kajastatud doktorantide soovidele, kuid nii, et seaduse mõte jääb püsima,” lubab Indrek Reimand.

Kuid kui Riigikogu pole nii üksmeelne? Kui aga töökoormust peab siiski jaanuarist vähendama või üldse ainult õppimisega tegelema hakama, siis mis saab neist doktorantidest, kes töötavad samal ajal kas täiskohaga või tunnitasulist lektoritena ja peavad näiteks läbi aasta kestvaid kursusi? Kas kõrgkoolid, muuseumid, instituudid suudavad 1. jaanuaril päeva pealt välja vahetada ligi poole oma töötajatest? Hea tava kohaselt peaks töötaja informeerima tööandjat vähemalt üks kuu varem. Aga mida teha siis, kui seaduse vastuvõtmine viibib? Ja kas töötamisest loobumine tagab tõesti õigeaegse lõpetamise?

DOKTORANTIDE PROBLEEMIDEGA hästi kursis olev Eesti Kunstiakadeemia vanemteadur **Virve Sarapik** toob välja veel mõned uue seaduse miinused. “Doktorant ei ole “töötaja” ja sellepärast ei saa doktorandile maksta praegu konverentsi-reisi jooksul päevarahast. Ka ei laeku maksuvaba toetuse pealt riigile sotsiaalmaks, millest sõltub näiteks “emapalga” suurus. Doktoranditoetus on doktorandile vaid kümneks kuuks aastas. See tähendab, et suvel tuleb hankida endale mingi lisatöö või elada säästudest. Kui seni aitas riik avalik-õiguslike ülikoolide juures töötavatel doktorantidel tagastada õppelaenu, siis töötamise keeluga kaob alus kehtiva seaduse kohaselt doktorantide õppelaenu kustutamiseks.”

Seega, praegusel kujul on kavandatud seadusemuudatus üsna karm, nii ei ole võimalik õppida (ning osaliselt stipendiumi saada) ja

KULTUURITÖÖTAJATE STREIK TOOMPEAL 1996: Kas nüüd on noorte teadurite kord tänavale minna?

2003-2004 viidi Phare projekti raames HTMi ja ülikoolide koostöös läbi doktoriõppe kvaliteeti käsitlev suur uuring. Doktoriõppe viie olulisema probleemi-na nähti ebapiisavat doktorantide arvu, doktoriõpingute katkemist ja venimist, vähest motivatsiooni doktoriõpinguteks, doktoriõpingute hajusat korraldust ja ebapiisavat infrastruktuuri.

Võimalikke abinõusid:

1. Doktoriõppe korralduse ja finantseerimisaluste muutmine.
2. Doktorikoolide käivitamine.
3. Doktoriõppe väärtustamine ja doktorantide motivatsiooni tugevdamine.
4. Doktoriõppe erialase struktuuri väljaarendamine.
5. Doktorandi õppe- ja uurimistöö kordineeritud juhtimine.
6. Doktoriõppe materiaalse baasi arendamine.

töötada poole koormusega. Lisaks sotsiaalse garantiide vähenemisele on ainult toetusest elatuval noorel teadlasel hiljem raske kandideerida akadeemilistele positsioonidele, kus doktorikraadile lisaks eeldatakse ka erialast (mitte suvise jäätisemüümise) töökogemust.

Ideaalis ei tohiks üks doktorant saada mitut stipendiumi. Siiski jääb Eesti Teadusfond andma ka edaspidi doktorandistipendiume, näiteks nendele, kes ei saa seadusega määratud õppetoetusi.

Muide, erialasteks sõitudeks jms said doktorandid kuni selle sügiseni taotleda ministeeriumist igal aastal eraldi finantseerimist. Kui gi aastate jooksul see summa vähenes doktorantide arvu kasvust tingituna ligi 30 000-lt 10 000 kroonini, olid paljud õppurid septembris raevunud tuttavliku “Vorm 7” kadumise pärast ministeeriumi kodulehelt. Nüüd selgitab Eesti Teadusfondi juhatuse liige **Meelis Sirendi**, et ka need summad lähevad kasvavate õppetoetuste alla. Ta leiab, et ehk on siiski mugavam, kui rahastamisallikaid on vähem, kuna kättesaadavad summad ju suurt ei muutu. Lohutavalt lausub Sirendi, et edukamatele on toetusvõimalusi teisigi, pidades ilmet silmas järeldoktori, Kristjan Jaagu ning Kultuurkapitali stipendiume.

ÜHE MEETMENA DOKTORIÕPPE kvaliteedi parandamiseks pakuti Phare-projekti raames doktorikoolide loomise idee. Doktorikool peaks korraldama ja koordineerima doktoriõppekava(de) õppetööosa, kaasates õppejõude nii osalevatest üksustest kui ka välispartnereid, ja teostama järelevalvet doktorantide uurimistöö ja rahvusvahelise mobiilsuse üle.

8. detsembrist ametisse asunud Teaduste

Akadeemia uus president **Richard Villem** siin probleemi ei näe. Ta leiab, et kui doktorant saab kätte üle Eesti keskmise palga, siis on kõik korras. “Doktorandid elavadki vaeselt,” ütleb Villem ja toob paralleeliks vene aja, mil aspirandid käisid vaguneid laadimas. “See on fine,” lisab ta.

Ta arvab, et tegelikult ei peaks üldse nii palju doktorante õppejõududena töötama, nende asemel peaks rakendama ikka vähemalt dotsente. Erandiks peaksid muidugi jääma arstid, kellel ei tohiks ära lõigata võimalust inimestega tegelda. Viidates **Endel Lippmaa** poolt välja öeldule, täiendab Villem, et üks doktorantuuri probleeme on ka heade juhendajate vähesus.

Milligipärast ei too ükski kõrge ametnik välja Eurodoci (euroopa doktorantide ühenduste assotsiatsioon) suunda, mille järgi on doktorant pigem töötaja kui tudeng.

TALLINNA PEDAGOOGIKAÜLIKOOli informaatika osakonna juhatajal dotsent **Katrin Niglasel** on küsitlus, mis tegeleb just nende probleemidega. Niglas toob meieni täiesti ühesed numbrid. “Hetkel on vastanud 353 doktoranti, kesjuures vastajaid on kõigist neljast suuremast ülikoolist ja ka kõigist teadusharudest.

Vaid 18% vastanud doktorantidest pooldab seaduse muudatuse kehtimahakkamist alates 1. jaanuarist 2005 kõigile doktorantidele ning 75% arvab, et praegusel kujul ei tohiks seaduse muudatus üldse kehtima hakata. Vastanustest töötab 90%, sealhulgas 75% õpingutega seotud erialal/ametis. Neist, kes töötavad, ligikaudu 70% teevad seda täiskoormusega või omavad sellele lisaks veel ka muid tööalaseid kohustusi. Vaid 5% töötavatest doktorantidest vastas, et loobuks seaduse muudatuse jõustumisel töölepingu alusel töötamisest.

Kõige sagedamini mainitud põhjus oma senise töö juurde jäämisel oli see, et tehtav töö aitab kaasa doktoritöö tegemisele. Tööst loobumine ja mitteloobumine on selgelt seotud ka praeguse sissetuleku ja planeeritava toetuse suurusga – tööst loobuma on nõus eelkõige need vähesed, kelle praegune sissetulek on väiksem kui planeeritav toetus. Samas on oluline mainida, et vastanud doktorantidest 99 arvab, et ei oleks valmis töölepingu alusel töötamisest loobuma ka suurema toetuse summa ning sotsiaalsete garantiide olemasolu korral. Selgelt toetati seisukohta, et doktorant võiks töötada õpingutega seotud erialal vähemalt osalise koormusega.”

Protestis lähetasid Tartu Ülikooli doktorandid ja töötajad Riigikogu kultuurikomisjoni esimehele **Olav Aarnale** teele oma ettepanekud eelnõu muutmiseks. Lisaks said TÜ töötajate ja doktorantide avaliku pöördumise ka president, peaminister, Riigikogu spiiker, Teaduste Akadeemia president ja kõik avalik-õiguslike ülikoolide juhid. Nüüd on pall Riigikogu käes.

Mida arvate plaanist muuta doktorantide rahastamisest?

Niilo Hein,
TTÜ info- ja kommunikatsioonitehnoloogia II aastaklassi doktorant:

Doktoranditoetuse kasv 6000 kroonini võib motiveerida palgatööst loobuma ja vaid õpingutele pühendumise nende erialade doktorante, kus ka tööturul pakutavad sissetulekud jäävad samasse suurusjärku. IT-valdkonnas, kus palgad on mitu korda kõrgemad ja tudengid reeglina juba bakalaureuseõppes hästi tasustatavale erialasele tööle asunud, on selge, et selle rahaga inimesi töölt ära ei meelita. Tahes-tahtmata jätkub ka nüüd õppimine töö kõrvalt koos sellest tulenevate hädadega. Üleüldse võiks toetuste määramisel loobuda töötamisega seotud piirangutest. Pole ju vahet, kas ja kus doktorant töötab, peamine, et ta oma õpinguis edasi jõuab (seesjuures veel maksumaksjana kaudselt ise oma õpinguid rahastades).

Kätlin Nummert,
TÜ psühholoogia III aastaklassi doktorant:

Kuigi toetuste suurenemine on igati tervitatav, peaks doktoriõppe efektiivsuse ja kvaliteedi tagamiseks olema raha saamine seotud doktoriõppe reaalse edenemisega. Ka on arusaamatu, miks HTMi arvates takistab doktoritöö tegemist just töötamine töölepinguga – poole koormusega õppetööd tegeva assistendina töötada ei või, äriettevõtte juhtkonnas olla või notarina töötada aga küll.

Andres Kurg, Eesti Kunstiakadeemia kunstiteaduse III aasta doktorant:

Kardan, et kavatatav muudatus doktorantide toetuse maksmise korras on soodne vaid vähestele. Enamik praegustest doktorantidest on seotud teadustööga oma ülikooli juures ja seotud õpetamise või sihtrahadega. Uue korra järgi peaks nad sellest loobuma, mis ka rahaliselt tähendaks kaotust. Seadus on seda kentsakam, et sihtfinantseeritavate teadusteemade puhul arvestati vähemalt seni nende seotust kraadiõppega, ehk siis uurimisgrupile tuli kasuks, kui sinna olid haaratud ka doktorandid. Teiseks veidrus on toetuse maksmine vaid kümne kuu jooksul aastas. Kes ka iganes sellise eelnõu välja töötas, tal pole ilmselgelt mitte mingit ettekujutust uurimistöö ja doktoriõppe iseloomust. Ilmselt peavad tulevikus doktorandid siis arhiivi, raamatukogu või laboritöö kõrvalt minema kaheks suvekuuks kas ettekandjaks, maasikakorjajaks või leidma mõne muu lihtsama õpilaseameti. See võib ju olla tore vaheldus, aga doktoritöö valmimisele kahjuks kaasa ei aita. Rahastamisepõhimõtete muutmine on keeruline just praeguste doktorantide jaoks, kes on teinud oma tööplaani pikema aja peale ette – see kuulub tegelikult teadustöö projekti pragmaatilisema osa hulka – ja on arvestanud näiteks teadustöö kulude maksmisega, mis nüüd aga üldse ära kaob.